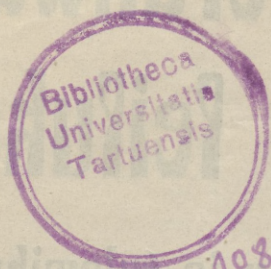

Naesterahwa

Reikukord

praegu ja tulevikus.

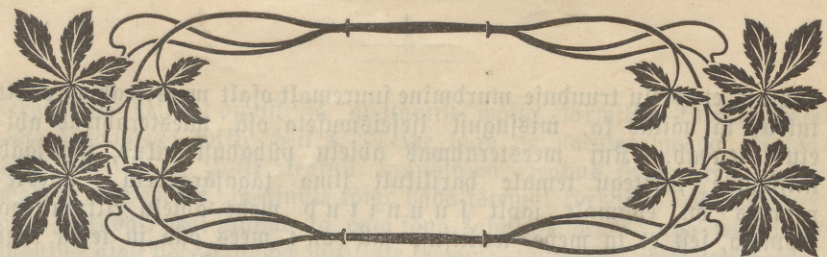
A. Bebel.

Georg Zirk'i trükk ja kirjastus — Tartus, 1905 a.

A-14370

710882

Abielu olgu era-leping". Selle nõudmisega tuleb meil sagedasti kokku puutuda. Ta kõlab väga radikaliseelt ja on ka teatavas mõttes seda; luid praeguste ühiseluliste tingimiste all on era-lepingul naesterahwa kohta niisama wähe tähtsust, kui sellel asjalool, et ta wõnes tööharus, mis tema jõu ja annete kohane on, omale elu ülespidamist wõib saada. Nii kui esimesel, nõnda ka teisel tingimisel jääb ta rõhutatud olewuseks; majandusline wabaduse tundmine kui ka kergendus abielusse astuda ja temast lahkuda, ei suuda teda mitte majanduslise ja seltskondlise rõhumise ja kurnamise eest kaitseada. Senikaua kui naesterahwas oma ühiselulise (see on majanduslise) seisukorra poolest meesterahwast wabaks ega tema sarnaseks et saa, seni kui temale niisamajuguseid poliitilisi õigusi tarwitada ei anta, seni on ka era-leping abielus temale niisama wähe kasulik, kui kõige ilusam konstitution*) rahwale, mille õiguste ja wabadusega walitsus ja walitsewad klassid talitawad, kelle käes mitte ainult rikkus pole, waid ka kehalik ja waimulik jõud; niisugune konstitution on ainult paberi peal. Era abielu-leping on asjade praegusel seisukorral naesterahwale enam hädaohtlik kui kasulik. Kodanlaste seltskond pole ialgi abielu lepingut e r a - l e p i n g u k s tunnista da tahtnud, sest et abielu kodanliste warandusliste tingimistega väga lähidas ühenduses seisab, isegi temale tingimata tarwilik on. Ta ei tunnista teda selleks, selle peale waatamata, et niisugused juhtumised, kus abielu lepingust abielu rikkumisega üle astuti, väga sagedad on, sest et abielu leping, sõna waljus mõttes öeldud, wägiwaldne kaup on; suurem osa ei astu abielusse mitte sisemisel sunnil, waid raha pärast. Oma majanduslise ja ühiselulise seisukorra abil saab meesterahwas walitsejaks pooleks ja sellega seletadakse ka seda wabadust, mis ta enesele naesterahwa wastu lubab; sellega seletadakse ka seda

*) Kaitsewad määrused isewalitsuse kohta. L. t.

nähtust, et abielu truuduse murdmine suuremalt osalt meesterahwa poolt tuleb: ta näitab ka, misjuguft iseseiswujeta osa naesterahwas abielus etendab. Kui meesterahwas abielu pühadust rikub, siis jääb niisugune kuritegu temale harilikult ilma tagajärgedeta; naesterahwas on enamalt jaolt sunnitud mehe abielu rikkumisega leppima, sest et ta mehe walitsuse all on: mees olla ju tema tugi ja tema õiguste esitaja. Jätab ta mehe maha, siis on ta enamalt niisuguses abita seijuforras, mis temale ka hukkawaks saab, kui tal lapsed on. Aga kui ta ka iseenele wäärtuse ja aundumiste järele käies niisuguse sammude astuks, „seltfond“ käib temaga ifka ümber nagu pooljooksiuga ega taha teda enam tundagi, ehk ta küll hoopis süüta on; kõige hädalisemal korral äratab ta kahetsust enese wastu. Teadagi, pärast wormiliku lahutust võib tema jälle abielusse astuda; kuid kus on niisugune meesterahwas, kes lahutud, lastega koormatud naesterahwast wõtab? Ainult warandus võib weel meelitada, aga sel korral ei wõeta mitte naest, waid raha. Meesterahwas leiab takistusteta omale teise naese ehk astub kellegiga ühendusesse, ilma et seda temale iseäranis pahaks pandaks. Selles ongi see suur wähe, mis meeste- ja naesterahwa wahel seisab.

Niisuguste tingimiste all peab naesterahwas abielus igasjuguft alandust nurisemata kannatama; ta võib ainult sel korral wastu hakata, kui tal wanemaid, omaseid wõi kaasawara on, mis teda toetaks. Aga ta on ka sel korral walmis kõiki kannatama, sest wanemate ja sugulaste arwamise järgi pole suuremat õnnetust kui abielust lahutatud saada. Pole naesterahwal kusagil toetust loota, siis kannatab ta kõiksugu teotused ja mehe jonnid ära, lepib halwa ja toore ümberkäimise, alandab ennast iseenele ees, enne kui kõige hädalisema sammu astub. On tal erk loomus, siis tarwitab ta ainult sõjariista, mis tal on, oma keelt. Naesterahwa teraw keel, millest wanadsõnad palju rääkida teawad, niisama ka laulikute poolt kiidetud ja ülistatud naesterahwa kannatus ja alandlik meel on ainult sissekaswatatud ja päranduse läbi edasi antud meesterahwaste wägiwalla-walitsuse tagajärg, tuhanda aastase loomulise wäljawaliku ja päranduse seaduse tagajärg. Kannatus ja alandlik meel naesterahwa poolt meesterahwa wastu pole mitte mõni woorus, waid nõrkuse tundemärk ja ebawoorus.

Meesterahwa wägiwaldne walitsus naesterahwa üle on tööandja wägiwalla-walitsuse sarnane töörahwa üle; paljudes punktides käib esimene wiimastest üle. Tööline müüb tööandjale oma tööjõu ainult aju tiseks: ei ole ta rahul, siis võib ta enamalt jaolt omale teist, paremat peremeest otsida.

Naene on mehlega alati seks ühte seotud. Ka sel korral kui nende wahel igapäew tüli on, peab ta oma ahelaid surmani kandma. Töölise seisuford tööandja wastu on palju wabam; ta võib

fergemalt enesele õigust ja austamist võita, tarwilisel korral teiste oma sarnastega kokku heites. Teine lugu on naesterahwaga. Tema peab nurjemata kõiki teotusi kannatama, seadus kaitseb teda palju vähem, kui töölist, ja ainult kõige hädalistemal forda del. Kus seadus appi astubgi, seal annab ta oma sõna lahutuse heaks; aga seejulgune lahutus ajab naesterahwa uulitsale kerjama, tõukab ta abita seisuforda; mehele annab ta aga meeldiwa võimaluse teist forda abielu^{se} astuda.

Tööline, kui meesterahwas, talitab täis-ealisena kitsendamata oma isikuga, tarvitab oma poliitilisi ja ühiselulisi õigusi (kuigi nad tühised on), mis tal nagu sõjariistad rõhujate vastu võitlemiseks wõiwad olla. Mehe külge needitud naesterahwa peale waadatakse kui lapse ehk abita olewuse peale; ta seisab mehe eestkostmise all, ta on õigusteta, sest teda peetakse kodaniku ja poliitika seisukohast waadates alaealiseks. Kõik tsiviil-kohtu seadused kõnelewad naesterahwast, kui mehe kaitsealusest, ei luba temale õigust iseenesega wabal talitada ega ilma mehe lubata kohtus tunnistajaks olla. Kuna ta ise ilma õigusteta elab, annab ta mehele kaafawara läbi poliitilised õigused, niipalju kui neid warandusline seis lubab. Sakjamaal annawad Sakjima wallawalitsused, kui erandid, naesterahwale kui ta mõisniku seisusest ja meheta on, iseseiswa walimise õiguse, kuna nad wolitatawad walimise õigust selle vastu mitte ei luba. Aga niipea kui ta mehele lähed, jääb ta sellest õigusest ilma, see saab mehe omanduseks, ka siis kui wiimasel omalt poolt midagi ei ole. Mees on tema isand, naise „mina“ sulab tema „minaga“ kokku.

Abielu^{se} astudes wannub mees truudust, naesterahwas ei wannu mitte ainult truudust, waid ka sõnakuulmist.

See naesterahwa orjalik seisuford ei awalda ennast mitte üffi firiklikus laulatuses; kodanline abielu nõuab niisamuti wannet sõnakuulmisele.

Meesterahwa seisuford on hoopis teine. Abielu truudusest üleastumist, mis naesterahwa poolt forda saadetud, waadatakse kui tähtsat kuritööd, kuna ta mehe poolt ainult piisane patt on. See abielu truuduse rikkumise wabadus on harjunud kombe järel ka naesterahwa poolt meesterahwa omanduseks tunnistatud; nõnda näituseks waatab naesterahwas sugulise ühenduse peale enne abielu, nagu mõne iseenesest mõistetawa, nagu kiituse-wäärilise asja peale. On naisterahwaid, kes selle üle uhkeldawad, et neil wiimaks forda läinud elukombede poolest raisku läinud meesterahwast „oma wõrku meelitada“; ja meie „paremast seisusest“ meesterahwas arwab sage-dasti enesel õiguse olewat alles pärast „elu maitsemist“ naest wõtta, teiste sõnadega öeldud, pärast suguhimu täitmist, kui ta juba poolselbi wõi täitsa terwise kaotanud — kui ta naest kui haige rawitsejat tarwitab, kes tema eest hoolt kannaks. Paljud naesterahwad lu-

bawad isegi abielus oma meestele sugulisi kuritöösid teha ja on sellega rahul kui see ainult teatavates piirides sünnib, wälimisi komblust alal hoiab ja abielu kohuseid täiesti ära ei põlga.

Saja noore mehe hulgaft ütlekfiwad üheksajümmed üheksa noorest neiust lahti, kes enne kellegi teise meesterahwaga koos elanud. Eneste kohta arwawad nad selle nii loomulise olema, et niisugust noortmeest wälja naerdaks, kes abielusse astudes awaldaks, et ta seni sugulistest ühendustest eemale hoidnud. Ei ole midagi kahjulikum, kui looduse õigusi ja nõudeid täitmata jätta. Suguline ühendus on täisealiseks saades niisama tarwilik kui söök ja jook, puhkus ja uni; kui suguhimu maha püütakse suruda, siis rikub ta loomuwastalisi teesid otsides terwise. Kuid kas loodus ainult meesterahwastele need nõuded on annud? Kust mujalt tuleb niisugune suur arm haigeid naesterahwaid täiskaswanuks saades, kui mitte sellest, et suguhimu ei täidetud, waid maha suruti?

Meesterahwas, kui ta kaswatusest mitte nüriks pole jäänud, otsib oma suguhimule abi ja leiab seda fergesti; naesterahwa poolt nõuab ta raske põlgamisega ja ähwardades, et tema omad himud wägivaldselt maha suruks, seni kui hea juhtumine talle abikaasa tooks. Kui seda ei sünni, kui ta „wanaks tüdrukuks“ jääb — kõige õnnetum olewus taewa all, kes mitte ainult meesterahwaste naeru aluseks ei saa, waid sellesama saatuse osaliseks ka oma enam õnnelise matest kaasõdede poolt saab, — siis nõutakse tema käest weel rohkem woorusi ja tagasi hoidmist. Teda peetakse wanaks kraamiks, asjaks, mida seltskonnale sugugi tarwis ei ole.

Praeguste tingimiste all on naesterahwa suguhimu tagasihoidmine tõepoolest aina meesterahwa wägivaldne enesearmastuse tagajärg, ilma igasuguse õrnuse katteta. Ta ei nõua sugulist puhtust naesterahwa poolt mitte ainult sellepärast, et see tema enese-armastusele meeldib, waid ka sellepärast et kindel olla, et wõera armastuse wili mitte tema arwesse ei läheks ja selle kohta tal mitte kodanliku kohuseid täita ei tuleks. Ise aga ei arwa ta selle wastu enamalt jaolt heaks enese poolt niisugust ohwrit naesterahwale mitte tuua. Oma walitsewa seisukorra abil wõib ta nuhtlust kannatamata patustada, aga naesterahwas, kui tema alam, on seltskonna eelarwamiste läbi sunnitud patustajale mehele minema.

Niisugused on praegused seltskondlijed tingimised. Seltskonna arwamine, mille awaldajateks suuremalt osalt meesterahwad on, on nii tugew, et naesterahwad tahtmata tema alla painduma ja langenute kohtumõistmises nendega ühendama peawad. Ohwrid oldakse walmis kiwidega pilduma, kurja tegija aga pöörab hiilgawa näoga seltskonda tagasi, ja seadused, mida mehed loonud, ergutawad teda uutele kuritegudele. Ja seda nimetatakse kodanlikeks kõlbluseks.

Suguhimu wägivaldne mahajurumine kutsub terve rea kahjulikka tagajärgesid elusse, sünnitab nerwihaigusi, mis määratu arvu inimesi meie majades mõistusest ilma jätab.

Luther, kes oma nüri papi mõistusega palju kahju tegi, sai suguelust õnneks väga dieti aru, sest ta oli loomu poolest täis jõudu ja ditswat terwist. Ta mõistis neid tagajärgesid, mis kloostri elu ja loomuwastane wallaline põlw sünnitab. Seda, mis tema selle kohta ütles, võib kõige õigemaks pidada, mis seni üleüldse selle kohta öeldud on. Ta ütleb: „Naesterahwas ei wõi mitte ilma meesterahwata läbi saada, nagu ilma söögi, joogi, magamiseta jne. Teiselt poolt tarwitab ka meesterahwas naesterahwast. Põhjuseks on see, et inimese loomuses tung lapsi sünnitada niisama suur on, kui tarwitus söögi ja joogi järele. Ja sellepärast andis Jumal talle mitmesugused ihuliikmed, sooned, nerwid ja kõik, mis elul tarwis on. See, kes sellele wastu töötada tahab, ei tee mitte mõistlikult, ehk see pole mitte ükskõik sellega, mis sunnib loodust, enam mitte loodus olema, tuld mitte põleda, inimest — mitte juua, mitte süüa, ega magada.“

Kuid seltsfondlised tingimised on niisugused, et nad naesterahwal ei lase suguhimu mitte täita. Mitte ainult tema ühiseluline seisuford ei sunni teda ärewalt wotama, kas ei leiduks mitte meest, keda ta, võib olla, ei armastagi, waid seltsfond ise oma sõdade ja wäljarändamistega muretsseb selle eest, et meeste-sugu arm naesterahwa kohta mitte röömustaw ei oleks. Looduses seda wahet (naesterahwa kahjuks) ei ole, sest statistika (armustik) näitab, et iga 100 tüdrukü kohta 105 poisit sünnib, s. o. meesterahwa arm käib naesterahwa armust üle. Teiselt poolt näitab rahwalugemine 1872. aastal Saksamaal, et naesterahwaste arm meesterahwastest suurem on, nimelt naeste-sugu oli 20,906,739, mehi 20,151,902. Naestesugu on sel wiisil siis ümmargusel arwul 750,000 rohkem, mis täiskaswanute kohta käib, sest jündides on, nagu ülemal tähendatud, lugu teisiti. 1. detf. 1890. aastal oli Saksamaal elanikka: 24,230,832 meesterahwast ja 25,197,638 naesterahwast; naestesugu oli siis 866,806 inimest rohkem. Nagu juba öeldud, on sõda ja wäljarändamine selle põhjused. Nagu nendest arwudest näeme, on määratu arm Saksamaa naesterahwastest wallalise põlwe sisse määratud; see arm kasvab weel selle läbi, et paljud nooredmehed majanduslistel wõi teistel põhjustel abielusse ei heida.

Selle tagajärjena ilmuwad mitmesugused loomuwastased oluforrad; wallalise põlwe hädaoht naesterahwa kohta kasvab iga aastaga praeguste tingimiste all ja meie ei wõi mitte perekonda, kes sellepärast hirmuga tulewiku waatab, et ta tütardega täidetud on, hukka mõista. Teiselt poolt sünnitawad need tingimised naeste-

rahwa iseloomus niisuguseid põhjusjooneid, nagu kirg ilusaid riideid kanda, auahnus, meesterahwaste õngitsemine, ja armufadedus, mida sagedasti hukka mõistetakse ja mille üle hirwitatakse kuid mis ometi nende tingimiste tagajärjed on. See kõik awab prostitutionile*) rikkaliku töövälja.

Need naesterahwa halwad omadused, mis nii tüüpikalised on ja mida seltskond nii sagedasti hukka mõistab, on fergesti arusaadavad, kus neid kui loomulisi tarwituji waadeldakse, mis praegustest naesterahwa elutingimistest välja kaswanud.

Kodanlaste seltskond võib neid omadusi laita ja nende üle hirwitada — ja ta teeb seda ka suurel määdul — kuid ta on jõuetu neid muutma või kõrwale toimetama, sest ta ise on need sünnitanud; need omadused kaowad ainult siis kui kodanlise seltskonna asemele terwe ja loomulik seltskonna worm asub.

Meedsamad seltskonna nõudmised, mis nii halwasti naesterahwa waba edenemise peale mõjuwad, aitawad meesterahwast, kui ta aineliselt küllalt mureta on, oma suguhimu täitmisele täielist wabadust anda; wiimasele ei ole ka abielu, nagu igauhele tutaw, takistuseks, wäga sagedasti sellepärast, et selle abielu juhtnõõriks mitte tõsine armastus ei olnud. Ma tuletan peale selle meelde, misuguseid alatuid ja kõlblusewastaseid abinõuusi „wanad herrad“ selle tarwis pruugiwad, et kustunud tundmisi enestes elule äratada.

Naesterahwa aeline kindluseta seisuford ja meesterahwaste poolt sibilikult toetatud waimline küpsujeta olek ühes asjaoluga et uskmatus iseenele sisse ja mõitus olemise eest sunniwad meesterahwast praeguste ühiseluliste tingimiste all abielu peale rahaliselt waatekohalt waatama, teewad naesterahwa kaubaasjaks ja abielu alatuks kauba-lepinguks. Loomulik, s. o. tõsine kõlbline waatepunkt seisab alles teises reas. Naesterahwas jääb täiesti meesterahwa woli alla.

Niiviisi on praeguses seltskonnas oluford sugude wahel niisama terwisewastaselt kui seisuford tööandja ja töölise wahel. Meesterahwal on õigused tarwitada, naesterahwas on ainult kohusetega koormatud.

Nii kahjulik ja isegi ebaloomulik kui see asi inimjuse kõrgemast waatepunktist waadates on, jääb see seisuford loomulikuks ja ainsaks võimalikuks praeguse seltskonna filmas. Naesterahwa wabaduseta olek meesterahwa ees sünnib nendest samadest oludest, kui tööliste seisuford tööandjate wastu. Era omanduste ilm tarwitab waranduseta töörahwast, et warandust sünnitada, kuid niisama nõuab ta „seaduslihti lapsi“, kes pärijad wõitfiwad olla. Waranduse kofkukraapimine ei

*) Oma ihuga kauplemine L. t.

ole kodanlastele ainult abinõu eesmärgi kätte saada, vaid ta on eesmärk ise ja tal on pärijat vaja, mitte kui tema viimase tahtmise täitjat, nagu roomlastel, vaid kui isikut, kes tema omanduse valitsejaks võiks saada. See on omanduse õiguse alalhoidmine pärast surma, omaniku elu jätkamine hauas; mehele pärijat sünnitades avaldab naesterahvas ennast kui tööriist.

Ja sellepärast heidab meesterahvas ainult siis armastuse pärast abielusse, kui neiu peale kena näo veel soovitava kaasawara ühes toob, mis omanduse kraapimise = hinna waigistada võiks. Muidu on abielu temal äkiline ettevõtte, mille juurde ta niisama rehendas astub, kui iga muu „sehwti“ kallale. Ta võtab naise ilma iluta, ilma armastuseta kui ta aga rikkaliku kaasawara saab ja lootust äratav seadusliku pärijaid sünnitada.

Niisugune väikekodanlik waranduse peal põhjendatud abielu ise loom on igasse seltskonna kihti tunginud. Ainult kõige alamates kihtides, kus omanduse küsimusel suuremat tähtsust ei ole, on abielu oma sisemise puhtuse alal hoidnud. Siin on meeste- ja naesterahwa wahel enam ühetasasem, kuigi mitte õigusteaduslikult — sest ka siin jäävad kodanlikud ärilised wormid maksuaks — siis ometi tõenäoliselt palju rohkemal määral kui kõrgemates klassides. Abielu = truuduse rikkumine on sellepärast seltskonna alamates kihtides palju harvemini tümaluse järelendus, sagedamini aga aineliste hädade ja temast väljakaswawate halbtuste tagajärg nagu, halb kaswatus, toorus ja joomine. Mendel kordadel kannatab naesterahvas — proletar*) kahetsuslikult: kui naene ja kui proletar.

Sellest on näha, et era lepingu mõtteline abielu naesterahwale wahelise faju toob, just nagu proletarile majanduslike wabaduse kuulutamise. Viimane on ainult kapitalistile kohane; niisama annab abielu, kui era leping, meesterahwale veel rohkem wõimust naesterahwa üle. Peale selle ei pannud meie sda asjaolu sugugi tähele, et väikekodanline seltskond oma era-omanduse ja pärandamise õigusega niisuguse abielu wormiga sugugi leppida ei wõi. Naesterahvas saab ainult siis täiesti meesterahwa jarnafeks, kui ta mitte ülfõigusteaduslikult, vaid ka majanduslikult ühesugused õigused saab, kui talle niisamasugused inimlikud õigused osaks saavad kui meesterahwale, kui seltskonna elutingimised meesterahwale wõidab, kui teewad naesterahwa üle abielus isandata mängida, nagu see praegusel ajal sünnib, kus mees tootja on.

Seltskonna-kord, mis ei rõhujad ega rõhutawat ei tunne, mitte üffi poliitilises, majanduslikes ja usulises asjades, vaid ka sugude elutingimistes, see on ainult sotsialistiline seltskonna-kord.

*) Proletar ilma waranduseta inimene. L. t.

Minult sotsialistlikes korras saab naesterahwas, kui iga teinegi rõhutu, täieliste inimliste õiguste osaliseks; sotsialismuse eesmärk on kõikide seltskonna liikmete jõu ja annete kõrgem edenemine, nõnda siis ka naesterahwa oma; ta nõuab kõigi seltskonna liikmete, tähendab ka naesterahwa, jõu ja annete pruukimist üleüldiseks kasuks; ta annab iga le liikmele, järjekult ka naesterahwa stele, ühesuguse oja üleüldisest kasust ja tegewuse wiljast. Minult sotsialistlikes korras võib armastus, see on inimese kaunim tundmus, täiesti ja terwelt edeneda: kõik wale eelarwamised, kõik takistused toimetatakse õnneliku perekonna elu eest kõrwale, naesterahwas ja meesterahwas on tõsiselt ühe õiguslised, ainult nende ükssteije poole hoidmine ja tundmused saawad abielusse astudes otjustawaks. Kuid ei ole see praegusel ajal weel sugugi selle sarnane! Kui sagedad ei ole praeguses abielus abikaasade wahel igawesed tülid ja riidud, mis tihti toorele wägivaldale ja isegi kuritöödele ahwatelewad. Kus armastust ei ole (sest abielu oli algusest peale sunnitud abielu s. o. niisugune, mis ainult ainelistel või seisuslistel tingimistel tekkis), seal hakkawad abikaasad warsti ükssteist wõõrastama, iseäranis siis, kui üks pool sunnitud on oma peale mitmesuguseid kohuseid teise wastu wõtma, mis waba tahtmise äramääramise ja muude püiete täitmist takistawad. Mõnikord ajab tööta olek ja tore eluwis abikaasadel wastastikku ükssteisest hinu ära ja sunniwad armastuse enam mitmekesjemaks tegema; mõnikord laguneb abielu sellepärast ära, et abikaasade niisugused iseloomu omadused nähtawale tulewad, mis ükssteisele wastikud on; sagedasti tuleb ka pärast seda kui esimene kirj mööda läinud, liig suur wähe waadetes ja hariduses nähtawale; või jälle wäga raskest ainelised olud takistawad harjunud wiisi edasi elada. Ühe sõnaga, hulk põhjuseid, küll ainelised, küll mitmesugused, sagedasti kunstlikult väljakaswanud, waimlised nõuded ja waated loowad praeguses abielus niisuguse seisukorra, mis sagedasti väljakannatamata piinaks mõlematele pooltele saab, mis demoraliseeriwalt*) perekonna elu ja laste-kaswatuse peale mõjub, kuid mis sellega ühtlasti ka ainsa mõistliku abinõuu — lahutuse mõlema poolse nõuusolemise peale — wõimatuks teeb, sest seda takistawad mitmesugused eelarwamised. Reid kurbe juhtumisi ja takistusi, abielu õnne kätte saada, sotsialistline seltskond ei tunne; kus nad kui erandid ette tulewad, seal saawad nad fergesti kõrwale toimetatud. Abielu on, selle sõna tõssises mõttes, era leping kahe täiesti üheõiguslise poole wahel, mida ilma kõigi wäliste takistusteta tühjaks teha võib, kui aga osaliste kasud seda nõuawad.

Ei suuda enesele suuremat ebakomblust ette fujutada, kui see, et faks inimest, kes ükssteist kannatada ei wõi ega sugugi ükssteije

*) Demoraliseerimine = komblusest langemine. T. t

fohased ei ole, eluks ajaks üksteise külge seotud on. Selle all ei kannata mitte üffi nende eneste ijeloomud, mis sunnitud seisukorrast kõige halvemaid omandusi vastu võtavad vaid kõik ligimesed ja iseäranis lapsed. Midagi ei mõju nii rõhuvalt ja demoraliseerivalt laste peale, kui igapäevane wanemate eesmärk, kes üksteisega läbi ei saa, alati laste juuresolekul üksteisele etteheileid teevad, üksteist vihkavad ja kes teab veel mis pahemat teevad; see riisub lastelt austuse wanemate vastu ära ja sunnib tihhti mõruda lõhe lasie rindas.

Midagi ei mõista sunnitud, väikefodanlist abielu majanduslistest tingimistest väljakasvanud ijeloomu, walfemine hukka, kui need tõeasjad, mis (seda ei saa salata) paljudes abieludes ette tulewad. Kodanline seltskond ei tunne selle vastu abinõusid, ega wõi tal neid selle vastu olla, et niisugust asjade seisuforda ära kaotada. „Eaf' sündida“ on ka selles asjas fodanlise tarkuse kõrgem tipp.

Sotsialistlikes-seltskonna korras on abielu kõige puhtam, ainult wastastikude tundmuste najal tekkinud ühendus; täiesti ühedigusliste wastastikus austamises kaswatatud inimeste ühendus. Niisugune abielu on palju kõlbliisemal alusel, kui suurem osa praegustest abieludest, sest temasse astuvad mõlemad pooled ainult tahtmisega üksteise pärast olla. Sotsialistlikes seltskonnas ei saa mitte, nagu paha-tahtlised ja eelarwamiste küüsis siplewad wastased sotsialismuse arwesse kirjutatavad, nõndanimetatud „ühiseid naisi“ olema — seisuforda, mille nimi üffi juba naesterahwa häbemata alandamist tähendab; aga praegu niisugune seisuford on mõnedes seltskonna klassisdes ometi olemas. Selle waslu, meie wõime palju suurema õiguslega, nagu seda kerge tõendada on, praegust sunnitud abielu k o m b e w a s t a j e k s ühenduseks nimetada. Kui tühine on see abielude arw, millede juures praegusel ajal mitte waranduse ja seisusega ei rehkendata. Kui suurearwulised ei ole need juhtumised, kus naesterahwas mitte armastuse pärast abielusse ei astu, waid et elutingimised teda sunniwad abielus waimuhaigete warjupaika nägema. Kui sagedad ei ole need abielud, milledes nii suuri lõhesid leidub et see asja kuni lahutuseni wiib, mis aga naesterahwastele sügugi soowitaw ei ole. Veel sagedamad on abielud, milledes mõlemad pooled waikides otjuseks tegiwad, seltskonnas mitte „skandali“ teha, seal juures mitmesuguseid huwitusi filmas pidades. Ja wiimaks, kui palju ei ole niisuguseid abielusid, milledes, kui mitte tülid ja riiud ei walitse, siis ometi külm harjunud elu üksteise kõrwal millega leppima peab, sest et teisisi wõimata on. Misugune perekonna elu tundja tahab seda salata? Ja siisgi on neid, kes finnitawad, praegune abielu worm olla kõige parem ja otstarbekohasem „püha“ sibe. Sotsfamaal tõusis 1873 a. kaheljas Preisi maakonnas

kohutkajate abikaasade arv, kellede asjad kirikherrani ulatafiwad, 7325-ni, kelledest 2829 papi „kõneajawuse“ läbi ära lepitati, 3377 jäi-
wad lepitamata, aga 1119 asja ei jõudnud lõpule. Need numbrid
käiwad ainult ühe aasta ja protestandi usuliste kohta, sest katoliku ki-
rif, mille päralt terve kolmandik rahwast on, keelab waljusti lahu-
tamise ära ja käseb kangekaelselt ford ühtepandud abielu edasi pidada.
Peale selle aga ei usu keegi, et kirikherra poolt lepitatud abikaasad
tõesti ära leppisiwad. Ülewal nimetatud aastal fordasiwad riid
463 forda, kelledest 267, s. o. enam kui $\frac{4}{7}$, abikaasad lepitamata
jäiwad ja nagu teisedgi 3377, lahutuse teele astufiwad. See näi-
tab praeguse abielu kombust, aga kui mitmed tuhanded ei hoiu selle
jammu eest kõrwale?

Sotsialistlikes seltskonnas ei tohi abielu wili — lapsed, kes
nüüd ülewaatuse ja kaswatuse majadesse wisatud wõi waeste hale-
dates majades üleskaswanud, mitte hukka minna, nagu see nüüd sa-
gedaste sünnib ja nad ei saa teiselt poolt pausjonides ja laste tu-
bades mitte ära hellitunud; nendega käiakse ümber kui kallide taime-
dega, kes hooldat tallitust nõuawad; sotsialistline seltskond saab laste
mõistliku edenemise ja edasi jõudmise eest hoolt kandma ja ei sega seal
juures mitte wanemaid oma laste armastuses; kohustatud üleüldist
õpetuse-andmist laiendatakse kuni kohustatud üleüldise kaswatuseeni.

Ühes sellega, kuidas sotsialistlikes seltskonnas praeguse abielu
puudused ja kuritööd ära kaowad, kaob ka laste tapmine ära, mida,
praegu kõige haledamad ja õnnetumad olemused — naesterahwad,
kes endid oma effitajate poolt petetud leidfiwad olema wõi seltskonna
põlgamist karfiwad, wõi nendel polnud jõudu waese, sünnitatud
olewuse elu alalhoidmiseks.

Kaob sünnituse ärawiskamine, see madal loomu wastane peas-
mise abinõu, mis nõndanimetatud haritud naesterahwaste juures
laiale on lagunenud, et oma pattu kinni katta, wõi et nende laste
sündimist kõrwale hoida, keda „seisuse kohaselt“ ülcs kaswatada ei
jõuta. Wiimaks kaob weel prostitution mis nüüd päempäewalt
seda suuremaks läheb, mida raskemad perekonna eluuringimised ja
naesterahwa tööjõuu hinna langemine lähewad ja wiimaks weel
selle järele, et noored mehed mitmesugustel põhjustel perekonna
elust eemale hoiawad, ja seda enam oma sugulistele tarwitustele
wäljaspool abielu täitmist otfiwad. Need ongi pea puudused,
mis meie seltskonnas ikka hirmsamaks lähewad, ärarääkimata
wiletjust paljudes perekondades laiali laotawad ja terve seltskonna
ära kühwitawad.

Sünnituse rõhutatud loomus, mis kitsast, seltskonna poolt peale
pandud ja poliitiliste ning kirikliste asutuste poolt alal hoitud waa-
tepiirist peasmise järele januneb, on kuritööd tegema sunnitud, mis

talle wiimne peasetee näitab olema. Wägivaldselt waleetele juhitud meie tingimiste ülekohtu äritustele wägewaks paisunud saadab kuritöö toime, mida seltskond waljusti ja halastamata nuhtleb, selle peale waatamata, et ta ise selles jüidlane on.

Kuritööde arw kasvab weel enam, mida wisamalt õigust nõutakse inimese wiisil elada ja seda nähes, et praeguse seltskonna tingimised seda täita ei suuda; seni ei jää seltskond rahule, kuni uut korda ei looda, mis igale inimesele võimalikuks teeb oma jõudu asjakohaselt ja armsama asja tarwis pruukida, igale ühele, nagu iseenesest mõistetawat asja, õigust annab kõigist seltskonna wiljast osa saada.

Sellele eesmärgile püüdes humitawad endid kõige rohkem kaks praeguse seltskonna klassi — proletariat ja naisterahwad.

Ammu oleks aeg, et sotsialismuus aru saaks, kui suur tema püiete tähtsus naesterahwaste kohta on ja selle kohaselt töötaks. Beene, sügaw tundmus, mida naesterahwas, kui rõhutu, teiste rõhutute wastu tunneb ja mis talle loomusunniliselt lootust annab, et teiste rõhutute wabastamisega ka tema rõhumine ära lõpeb wõi kergemaks läheb, mängib ta igas suuremas liikumises tähtsat osa, millest ta oma palawa loomusega kõigest jõuust finni hakab. Seda tõendab riskiisu sündimine ja laiali lagunemine, usulik — ühiselulised liikumised keskajal, talupoegade sõda, Prantsusemaa rewolutsion, Sunnikuu tapmine, kommunistiline liikumine. Praegusel ajal leiame me naesterahwaid ultramontanlaste*) ja sotsialistlaste laagris. Nende osawõtmist ultramontanlaste püietest wõib sellega seletada, et nende mõistuse harimist weel suuremal määdul on püitud takistada, kui proletariadil.***) Sest rõhujate peasikt on rõhutawaid teadmatuses hoida ja seda on peaaegu kõigi seisuste naesterahwastega tehtud. Naesterahwas — proletar seisab waimliselt kodanlise wõi aristokraatia klassi naesterahwale palju lähemal kui meesterahwas — proletar meesterahwale sellest samast klassist.

Kus mõistus edenemise ja harjutuse puudusel nõrk on, seal on tundmus wägew. Mõistuse asemele astunud tundmust eksploateeris (imes wälja, furnas. T. t.) iseäranis kirik, kes ainult tundmuse najal elab. Naesterahwas on kirikule truu, sest ta elab lootusega, et temas oma hädale troosti, wiletsusest peastjat leida, milleks ta enese jõuetu tunneb olema. Sotsialismuse ülesanne on naesterahwast sellest eeskutusest peasta ja teda kiriku küülist lahti wiskuda. Ta on meie päralt, meie wõitleme tema tõijse wabastamise eest, ainult meie plaanide täideminemisel leiab ta tõijse wabaduse

*) Tähendab sõnasõnalt: teine pool mäge olejad. Inimesed, kes papide walitust võimalikult laiale püüawad laotada.

***) Waranduseta töörahas. T. t.

ja iseseiswuse, las' ta siis meie poole heidab kui seltsiline. Tema wabastuse juures ei waadata tema seisukorra peale mitte ainult kui abikaasa seisukorra peale, waid ka kui kodaniku ja töölise ning üleüldse seltskondlise olemuse peale. Lühikene tagasiwaade tema seisukoha peale tähtsamates seltskondlikes küsimustes tõendab meile seda.

Kas naesterahwas — abikaasa ei tunne sellest huwitust, et seltskondline elu rahulikult edeneks? Sõda ähwardab tema mehe, tema laste isa ja toitja ära wõtmisega; kõige paremal juhtumisel kannatab ta majapidamine selle all wõi langeb hoopis kokku. Sõda ähwardab teda poja surma wõi sandiks tegemisega, keda ta mure ja waluga sünnitas, enam kui kakskümmend aastat emaliku südamega hoidis, kelle peale ta päewal ja öösel mõtles ja kelles ta omale wanaduses tuge lootis leida. Ja kui tema õnn hädaohus ei ole, kui mitu kuud ei pea ta surma hirmus mõõda saatma! Kui wäga endid wallalised naesterahwad elutingimiste rahulise edenemisega peaks huwitama, selgub ülemal ettetoodud arwudest. Sõda ja temast wäljakaswanud wäljarändamine suurendawad naesterahwal wõimatust abikaasaks ja emaks saada, neid kaht elu ilusamat eesmärki kättejaamast.

Elukurnaw sõda teeb naesterahwale palju kurja, aga wiimane ei suuda asjade käigu peale mõjuda, sest tema healt ei panda tähele. Sõimata ja hirmutada saab ta meesterahwaste poolt, kui ta nõuda julgeb, et teda ka walimistest lastaks oja wõtta, et oma inimlisi ja naesterahwalikke õiguseid kaitsta.

Nagu selles asjas, nii on lugu ka riigi ja seltskonna elus. Naesterahwas kannatab iseäranis kaudsete maksude raskuse all, eluülespidamise kallimaks ja pahemaks minemises, mida madal äriwain ja pettus sünnitanud ja mis talle wõimataks teeb määratud raha summa eest tarwilisi nõudeid täita.

Niipea kui naesterahwas aga maksude (pearaha jne.) seaduse tähtsusest aru saab, nõnda pea muudab ta agitatoriks,*) milles ta ei sübiduses ega wirkuses kõige nutakamast meesterahwast maha ei jää ja kas ei ole õige kaswatuse wiis temale wäga tähtjas, mitte ainult üleüldse, waid just naesterahwale eraldi? Nõnda nagu walitsewate meesteklass riigi ja seltskonna ametikohtades sellest arwamisest finni peab, et waeste rahwa lastele mitte kõrgemat haridust ei tohi anda, et ta mitte wäga targaks ei saaks ja kurnajatele wastu ei hakkaks, nõndasama arwab ta ka, et tütarlapsed palju wähem haridust peawad saama, kui poisid, sest seda nõuab ta tulewane elukuts — meesterahwa käsualune perenaene; tark naene on — nuhtlus. Klassi ja sugu walitsusel on ühesugused tagajärjed.

*) Agitator — fihutaja, äsfitaja. T. t.

Ühesugused tagajärjed? Ei, naesterahwastele on teatamatel oludel need tagajärjed palju kurjemad. Kui tööline on ta oma tööharus niisama osaw kui meesterahwas, aga mõnes peenemas töös, milles tal paremad anded, jõuab ta palju rohkem ära teha. Kuid sellepärast maksetakse tema töö eest vähem; seda võib ühewõrra kodanlise tööandja kui ka riigi kohta ütelda. Wiimane määrab naesterahwaid posti, raudteede ja telegrafi peale ametisse. Mis pärast? Heast südamest või? Pole tõsi; riik teeb seda sellepärast, et naesterahwas palju odavamini tööd teeb ja teda kergem maha suruda on, kui meesterahwast.

Kui töolist huwitab teda üleüldine sotsiaal-seaduse andmine wäga, kõik küsimused, mis meestöölisesse puutuvad, käiwad ka tema kohta; elame meie niisugustes tingimistes, mis töö seisujäämist loowad või niisugustes, kus suured kriisid tööstuse õitseagadega waheldawad, temale ei või see ükskõik olla. Ühe sõnaga, ükski seltskonna eluawalduis ei või teda vähem huwitada kui meesterahwast ja kui ta mehel on, siis on need huwitused weel suuremad.

Naesterahwas on abita seisukorra läbi weel enam eksploatatori kiiis kui kõige wiimane proletar; ta on sagedasti sunnitud neid oma au teotada lastma. Tähtjas arw naesterahwastest, kes meie wabrikutes, moodi kauplustes, naesterahwa käsitöö magasiinides, kontorites, büroodes jne. teeniwad, orjawad oma käskijate lihahimu. Mõned nendest asutustest on päris haremid. Nii hästi need, kes heameelega ja wabatahtliselt selle madala teenistuse alla paenduwad, kui ka need, kes jeda sunnitult teewad, on praeguse naesterahwa ühiselulise seisukorra ohwrid. Kuid see pole weel kõik, et wallaline naesterahwas ennast oma „leiwaisate“ ohwerdama peab harwad pole needgi juhtumised, kus rikas ja lugupeetud elumees perekonda poeb ja mehe abil, kes ta kiiis on, naist sunnib ta himu täitma. Ka tööliste ning ametnikkude ringkondades pole niisugustest näitustest puudus. Selle põhjus on, fordame weel, meie ühiselu tingimistes. Aga praeguse aja seltskond kiitleb oma komblesuga, jutlustab abielu pühadusest, kiidab oma kombeid ja haridust. Kes jeda erapooletult waatleb, tuleb hoopis teist-sugusele otsusele. Ja sellepärast siis, saagu mis saab: teist teed ei ole kui terwed tingimised sotsialismuse alusel üles seadida.

